

Міністерство освіти і науки України

Мукачівський державний університет

Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО- МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Методичні рекомендації до вивчення розділу з навчальної дисципліни
«Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у
дошкільних навчальних закладах»

для студентів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна
освіта»

Мукачево

МДУ 2017

УДК 373.2.015.31:7:81

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету*

протокол №13 від 26 червня 2017р.

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри теорії та методики
дошкільної освіти*

протокол № 12 від 24.04.2017 р.

Рецензент

Атрощенко Т.О. - к.п.н., доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівського державного університету.

M54

Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників: методичні рекомендації до вивчення розділу з навчальної дисципліни «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах» для студентів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укладач Х.В.Барна. - Мукачево : МДУ, 2017. – 43 с. (1,5 ар.)

В методичних рекомендаціях висвітлено методику організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, тестові завдання для самоконтролю та завдання для самостійної роботи студентів. Використання методичних рекомендацій дасть змогу студентам опанувати технології художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. методичні рекомендації рекомендовані для студентів педагогічних факультетів та вихователів дошкільних навчальних закладів.

© МДУ, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників	6
	6
Методика використання прислів'їв та приказок у дошкільному навчальному закладі	6
Методика навчання складання загадок у різних вікових групах	7
Використання скоромовок у роботі з дітьми дошкільного віку	10
Методика розігрування забавлянок	11
Види казок та методика їх проведення	12
Методика вивчення поетичних творів у дошкільному закладі	17

та почуття гумору в дошкільнят	27
Тестові завдання для самоконтролю	30
Завдання до самостійної роботи	33
Список використаних джерел	40

ПЕРЕДМОВА

У дошкільній дидактиці художнє слово виступає не тільки засобом розвитку мовлення дитини, а й основним засобом виховання дитячої моральності.

Кожного разу, коли постає складна моральна проблема або життєва ситуація, вихователь шукає ті слова та образи, які мають торкнутися дитячого серця, розбудити почуття та примусити міркувати. Отже правильно підібраний текст для читання дошкільнику є проблемою важливою та завжди актуальною, оскільки соціальні перетворення зумовлюють зміни у критеріях добору дитячої літератури. Як зазначають психологи та педагоги, очікування суспільства пов'язані сьогодні, насамперед, з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини, отже і тексти мають бути відповідними.

Художній твір пробуджує в дитини глибокі почуття, які активізують творчу уяву і стають спонукою до творчої діяльності під впливом вражень від сприйнятого. Недостатньо розібратись у структурі твору – необхідно творчо пропустити сприйняте через себе. Художнє сприймання повинно бути «мисленневим», містити усвідомлення ідейного змісту, естетичну оцінку літературного тексту і наступний емоційний відгук.

Методичні рекомендації підготовлені відповідно до навчальної дисципліни «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільних навчальних закладах» з розділу «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників»

Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників передбачає оволодіння студентами знань:

-
- про літературні та інші художні твори для дітей;
- про зміст художньо-мовленнєвої діяльності у різних вікових групах;
- про сучасні педагогічні технології організації художньо-мовленнєвою діяльністю дошкільників.

умінь:

- здійснювати керівництво художньо-мовленнєвою діяльністю дітей у різних формах її організації;
- аналізувати й оцінювати навчально-виховний процес;
- виразно читати й розповідати художні твори.

Майбутні педагоги повинні добре володіти:

- педагогічними технологіями розвитку художнього мовлення, художньо-естетичного сприймання творів мистецтва;
- засобами інтонаційної та стилістичної виразності мовлення, високим рівнем власної мовленнєвої культури;
- методами оцінки рівня художньо-мовленнєвої компетенції дітей.

Структура методичних рекомендацій передбачає навчальні матеріали, завдання для самоконтролю та самостійної позааудиторної роботи.

Художньо-мовленнєва діяльність проводиться в дошкільному закладі в *організованих формах* або *за ініціативою дітей у повсякденному житті*.

Провідною формою роботи є щоденні заняття різних видів: читання та розповідання казок, читання оповідань на морально-етичну та гумористичну тематику, заучування віршованих текстів, розігрування забавлянок, потішок, пісенок, ігри-драматизації, проведення бесід на етичну тематику, узагальнювальні тематичні бесіди (про письменників, героїв казок та інше), свята і розваги художньої спрямованості, літературно-музичні вечори, показ різних видів театрів, відео-телепередач, театралізовані ігри, ігри за сюжетами художніх творів, інсценізація художніх творів, прослуховування художніх творів у виконанні майстрів художнього слова.

Заняття бувають різного типу: фронтальні, групові, індивідуально- групові, індивідуальні, які чергуються рівномірно впродовж тижня, місяця, кварталу: фронтальні і групові - двічі на тиждень, індивідуальні та індивідуально-групові тричі на тиждень, заучування віршів - один раз на тиждень.

Методика використання прислів'їв та приказок у дошкільному закладі

У процесі роботи з художньою літературою та поза заняттями вихователь повинен постійно використовувати малі фольклорні жанри: прислів'я, приказки примовлянки, загадки, мирилки та фразеологізми. Їх підбирають за тематичним принципом для характеристики характерних рис певного героя. Вони допомагають зрозуміти зміст найважливіших категорій і понять моральності: добро-зло, щедрість-жадібність, честь, скромність і т.д. Звернення до величезного і багатого світу української культури, напившись з цього чистого джерела, вона пізнає серцем рідний народ, стає духовним спадкоємцем його традицій та виростає справжньою людиною.

Прислів'я та приказки використовують у всіх вікових групах. Заучують індивідуально або з підгрупою дітей на протязі дня. Використовуються під час режимних процесів (*Добре слово краще за мед та цукор. Слово – не стріла, а раниць глибше. Колос повний до землі гнеться, а пустий – угору вгнеться.*), на прогулянці (*Поки знайде, то і сонце зайде. Так біжить, аж земля дрижить. Поспіхом та швидко – мети не досягти. Швидкий, як черепаха.*), під час приймання їжі (*Без їжі і віл не потягне. Без солі, без хліба немає обіда. Яка пишенця, така й паляниця. Краще їсти хліб з водою, ніж жити чужиною. Коли хліб, тоді й розум.*), спостережень (*Де багато пташок, там немає комашок. Грім гримить – хліб буде родить. Раді люди літу, а бджоли цвіту. З малої хмари, дощ великий буває*), праці (*Хто діло робить, а хто гави ловить. Треба нахилитись, щоб з криниці води напитись. Робить, як мокре горить*), після читання художніх творів використовують прислів'я на моральну тематику (*Вірний друг – то найбільший скарб. Коли правдиве діло, то говори сміло. З добрим дружись, а лихих стережись. Хто не дотримує свого слова, той сам себе зневажає*). Щоб прислів'я та приказки використовувалися дітьми, вихователь повинен постійно стимулювати дітей активно вживати їх на заняттях та в повсякденному житті у певних ситуаціях.

У старших дошкільних групах проводять заняття, повністю побудоване на народних прислів'ях і приказках на певну тему. Вихователь добирає прислів'я з кількох моральних тем (про скромність, ввічливість, відвагу, дружбу, чесність, боягузтво). Заняття починається, наприклад, з такого прислів'я: "Скромних скрізь поважають, а хвальків зневажають". Діти пояснюють зміст цього прислів'я та наводять приклади з художньої літератури про скромних та хвальків, згадують ще прислів'я на цю тему, аналізують поведінку літературних героїв, поведінку дітей своєї групи. Далі пропонується інше прислів'я і т.д. Через прислів'я та приказки збагачується словник дітей порівняннями, епітетами, метафорами, синонімами, антонімами та гіперболами.

Методика навчання складання загадок у різних вікових групах

Перед сучасними педагогами ставиться головне завдання - виховання творчої особистості, а творчість не приходить просто так, творчості треба вчитися. В.А. Сухомлинський закликав не упустити той щасливий період: «...дістатися в кожному людину до тієї жилки, з якої починається неповторний талант». І тут, як один з ефективних засобів розвитку розумової діяльності та мовлення дитини виступає загадка.

Загадки доступні дітям усіх дошкільних вікових груп. Використовують їх у повсякденному житті та на заняттях. Кожна загадка має містити виховну цінність, відповідати віковим і психологічним особливостям дітей. У загадках відбувається приховування образів предметів і явищ, використовуючи зображувально-виразні засоби. Недопустимо вживати вульгарні слова, діалекти, просторічні вирази. Дитина від природи має вроджену дослідницьку поведінку. Ще Ж. Піаже постійно підкреслював, що часто, навчаючи дітей конкретним навичкам, ми позбавляємо їх шансу зробити власне відкриття. Якщо не ставити перед дитиною щось дослідити, то в неї втрачається здатність самостійно мислити, самостійно пізнавати навколишній світ. Загадки якраз і розвивають абстрактне та логічне мислення у дітей. Правильна відповідь не так вже і важлива. Користь є вже в тому, що дитина навчається порівнювати образи, задані в загадці, з образами, які є в її уяві. Крім того, щоб знайти відповідь, потрібно також скористатися і ресурсами пам'яті. Словом, загадки - це відмінний варіант для тренування пам'яті та мислення. З загадками для дітей можна весело і з користю провести вільний час з дитиною у будь-який час дня.

Батьки можуть загадувати дитині загадки, йдучи по дорозі в дитячий садок. Загадки допоможуть розвинути у дитини на основі ігрового моменту зацікавленість та прихильність до своєї рідної мови.

У повсякденному житті загадки використовуються в усіх режимних моментах. *В ранкові години* планують загадки 2-3 рази на місяць. Для цього краще добирати тематичні загадки— про меблі, одяг, іграшки, Добирати відповідно до теми занять з розвитку мовлення (про іграшки, меблі, посуд і т.д.). Загадки супроводжують і трудові дії, які діти виконують *Під час чергування у куточку природи* можна використати загадки про рибок. (*У хатах прозорих всі вони живуть, Можеш ти їх бачить, та не можеши чуть. (Риба).* *У воді вона живе, немає дзьоба, а клює. (Риба).* *При накриванні на стіл загадують загадку про стіл:* «

Під час сніданку, обіду, вечері можна загадати загадки про продукти і страви, які пропонуються дітям: «Мене печуть, ріжуть і на стіл кладуть» (Хліб); «Рідке, а не вода, біле, а не сніг» (Молоко).

На прогулянці відгадування загадок може бути як плановим (1-2 рази на місяць), так і позаплановим. Планове використання загадок передбачається як спеціальний вид роботи з групою дітей. На прогулянці з'явилися з під снігу проліски (Я найперша зацвітаю, Синім цвітом серед гаю, Відгадайте, що за квітка, Бо мене не стане влітку (Пролісок)), коли цвіте кульбаба (Квітка сонячна, красива, Стане згодом сива-сива, Вітерець її подмуха - Стане миттю сивим пухом), розцвітає мак (Запалали в чистім полі, Наче галстуки червоні. То палає в полі так Польовий червоний... (Мак). Проте на прогулянці досить часто випадає нагода для позапланового загадування загадок. коли пролетів літак і діти звернули на нього увагу, вихователь промовляє загадку: «Тріскотить, а не коник, летить, а не птах, везе, а не кінь» (Літак); або подув раптово сильний вітер, тоді у пригоді стане загадка: «Хоч без крил, але літаю, вербі коси розплітаю. Погойдаю в лісі гілку, заколишу в квітці бджілку. Якщо добре розлютити, могу шкоди наробити. Крил не має, скрізь літає та ще й куряву здійсмає.» (Вітер), якщо небо закрила чорна хмара, вихователь загадує загадку: «Пухнаста вата, пливе кудись, чим вата нижче, тим дощик ближче. (Хмара), або про град: «На дворі переполох: З неба сиплеться горох, з'їла шість горошин Іра - у неї тепер ангіна. (Град)».

У спальні, коли діти готуються до сну або одягаються після сну, можна використати загадки про постільне приладдя: «Не звір, а з ногами, не птах, а з пір'ям, не людина, а в одязі» (Ліжко, подушка, постіль), «Без рук, без ніг, а сорочку просить» (Подушка).

У роздягальній кімнаті під час одягання та роздягання дітей вихователь загадує загадки про одяг та взуття, наприклад: «П'ять комірчин, а одні двері» (Рукавиця); «Обидва схожі, як брати, завжди удвох, куди б не йти - під ліжком, коли всі сплять, під столом, коли їдять» (Черевики).

Під час умивання доцільно використовувати загадки про вмивальне приладдя: «У хвості вода наливається, з носу виливається» (Кран), «Пластмасовий пастух лісом гуляє» (Гребінець); «Хто завжди правду каже?» (Дзеркало).

У вечірні години рекомендується організовувати вечори українських загадок. Плануються вони не частіше одного разу на півріччя. На таких вечорах загадують загадки як вихователь, так і діти. До таких загадок, які пропонуються дітям вперше, корисно підібрати ілюстративний матеріал (картинки, іграшки, предмети).

Завдання вихователя *молодшої групи* — зацікавити дітей загадками, вчити розуміти їх зміст, вчити повторювати за дорослими тексти рухливих ігор зі словами. Добирають тільки описові загадки, прості за змістом і формою; невеличкі коліскові, пісеньки, які відрізняють численні повтори, емоційно-образна лексика (використати картинки, іграшки, рухи, співи і т. ін.).

У *середній групі*, поряд з описовими використовують загадки, побудовані на порівнянні, запереченні, зіставленні. Дітей тренують у самостійному доборі засобів художньої виразності, знайомлять з іншими фольклорними жанрами: скоромовками, примовками, жартами, прислів'ями.

У *старшій групі* дітям дають знання про жанрові особливості скоромовок, метафоричних загадок, фразеологізмів, прислів'їв, забавлянок, вчать усвідомлювати образну будову народної мови, переносити здобуті знання і навички в самостійні висловлювання. Поглибленню розуміння дітьми значення прислів'їв, приказок сприяє складання за їх сюжетом оповідей, коротеньких казок та історій, малювання ілюстрацій за прислів'ями.

У старшій групі відгадування загадок дає змогу дітям уточнювати уявлення про предмети, їх ознаки, усвідомлювати шляхом порівняння зв'язки між ними, узагальнювати окремі ознаки. Загадки вчать дітей мислити образами, картинами, розуміти переносне значення слів, висловів.

Спостереження за дітьми показують, що відгадування відбувається у самих кмітливих дошкільнят як би само собою на рівні інсайту або шляхом перебору варіантів. При цьому велика частина дітей групи є пасивними спостерігачами. Вихователь виступає в ролі експерта. Вірна відповідь обдарованої дитини на конкретну загадку дуже швидко запам'ятовується іншими дітьми. Якщо педагог через деякий час задає ту ж саму загадку, то більша частина дітей групи просто згадує відповідь. Розвиваючи розумові здібності дитини, важливіше навчити її складати власні загадки, ніж просто відгадувати знайомі.

А. А. Нестеренко розроблені моделі складання загадок для дітей шкільного віку. В адаптованому варіанті дана технологія дозволяє навчити складати загадки і дошкільнят. У процесі складання загадок розвиваються всі розумові операції дитини, вона отримує радість від мовної творчості.

Навчання дітей складання загадок починається з 3,5 років. У практиці роботи з дітьми дошкільного віку використовуються три основних моделі складання загадок. Навчання повинно йти наступним чином.

Тема. «У гостях у Бабусі-Загадусі»

Завдання: вчити дітей розуміти народний фольклор, його жанри.

Творче заняття: складання загадок.

1). Для складання загадки вибирається об'єкт. Далі дітьми даються образні характеристики за заданими вихователем ознаками:

- Який об'єкт за кольором?
- Який об'єкт в дії?

- Який він за формою?

2). Потім дітей просять дати образні характеристики об'єктів, обраних для порівняння.

- Що буває таким же?:

а) за кольором;

б) за дією;

в) за формою.

Далі вихователь пропонує скласти загадку в цілому, використовуючи зв'язки "Як", "Але не".

Складання загадки з прийомом "завищення": "Пихкає, як новенький паровозик; збирає, як хороша господиня; дріботить, але не дитина, яка вчиться ходити".

Складання загадки з прийомом "заниження": "Пихкає, але не зламаний чайник; збирає, але не жадібний; дріботить, як старий гном".

3). Особливістю освоєння цієї моделі є те, що дитина, порівнюючи один об'єкт з яким-небудь іншим об'єктом, знаходить між ними спільне та відмінне.

- На що схоже?
- Чим відрізняється?

Використання скоромовок з дітьми дошкільного віку

Скоромовки. Скоромовки використовуються з метою вправлення дітей у правильній вимові звуків, збагачення їхнього словника, розвитку відповідного темпу мовлення. У ДНЗ проводять спеціальні заняття, на яких поєднують різні жанри фольклору.

Такі заняття планують один-два рази у квартал для всіх вікових груп. Головним завданням на занятті є знайомство дітей з окремими фольклорними жанрами, формування уявлень про їх історію, призначення, елементарний аналіз засобів художньої виразності, характерних саме для цих жанрів. Поступово дітей підводять до сумісного з педагогом складання за зразком загадок, скоромовок, забавлянок, колискових, лічилочок тощо.

Вчити виділяти в тексті засоби художньої виразності: епітети, порівняння, іронію, зіставлення, та доцільно використовувати їх у власних висловлюваннях.

Цей вид занять не має чіткої структури. Заняття складається з декількох частин, кожна з яких присвячена певному жанру. Наприклад, структура заняття в середній групі може містити дві-три частини: 1) про загадки, 2) скоромовки, 3) колискові.

Спочатку в дітей формують уявлення про призначення кожного жанру, його мовні, композиційні особливості, вчать розуміти художньо-образну основу тексту (методичні прийоми: декламування; проспівування пісень, колискових; інсценування за змістом фольклорних творів; застосування коротких дидактичних творів, що доводять доречність вживання певних виразів; художній аналіз словосполучень, текстів; лексичні вправи на матеріалі загадок; пояснення значення та етимології образних висловів; складання творчих розповідей за прислів'ями, скоромовками; театралізовані ігри та інше).

Методика розігрування забавлянок

- невеликі віршовані художні твори, переплетені порівняннями, метафорами, у яких майстерно поєднуються мальовничий зміст та римована форма. Вони є першими художніми творами, які дитина чує, виконує дію в такт до тексту. Забавлянки мають розвивальний вплив на дитину як розумового, так і фізичного характеру, одночасно сповнюючи дітей веселістю, доброзичливістю, ніжністю.

організувати поведінку. Тому ефективно використовувати їх у період адаптації дитини до нових умов в дошкільному закладі. Під час «важкого» розставання з батьками можна переключити її увагу на яскраву барвисту іграшку (котика, півня, собаку, м'ячика), супроводжуючи її рухи читанням потішки. Правильний підбір потішки, допомагає встановити контакт з малюком, пробудити у нього почуття симпатії до поки ще незнайомої людини - вихователя. За допомогою народних пісень, потішок можна виховувати у дітей позитивне ставлення до режимних моментів: умивання, причісування, прийому їжі, одягання, укладання спати.

Створений століттями поетичний матеріал малих фольклорних форм у поєднанні з реальністю, перебуваючи в буденному стані, поступово перетворюють її, і в результаті поетизація звичайних предметів і явищ підкреслює їх достовірність і одночасно з цим підносить буденне, збагачує мовлення дитини.

Проводять забавлянки у групах раннього віку (переважно індивідуально чи з 2-3 дітьми) та у другій молодшій групі з підгрупами дітей. Забавлянки необхідно супроводжувати наочністю та активною діяльністю дітей (розігрують 3-4 рази).

Структура розігрування забавлянок

1. Читання і показ іграшки чи дії на ляльці.
2. Залучення дітей до повторення окремих слів, дій.
3. Дитина самостійно виконує всі дії, повторює слова, вирази, або навіть увесь текст.

Наприклад, забавлянка «Корова»

1. Корова: му-му, молока кому?

(Дитина показує вказівними пальчиками на себе і каже: Мені).

2. Корова йде, молоко дає.

(Дитина показує вказівним і середнім пальчиками обох рук рухи (переміщення) корови).

3. Корова: му-му, я її дою.

(Дитина рухами обох рук (стискаючи пальці рук у кулаки і розгинаючи їх) імітує доїння корови. При цьому промовляє з різною швидкістю і різним положенням рук (дій-дій-дій)).

4. Корова: му-му, молоко я п'ю.

(Руки стиснуті в кулаки з отвором всередині. Діти імітують, що п'ють молоко. При цьому вимовляють (гуль-гуль-гуль)).

Основна частина.

Діти *молодшого* дошкільного віку при повторах можуть промовляти разом з вихователем окремі слова, вирази (гуп-гуп) або додавати окремі рядки, слова («Котиться колобок, котиться, а назустріч йому...») — діти називають, якого звіра зустрів колобок. Незрозумілі слова пояснити безпосередньо перед читанням, до незнайомого слова дібрати синонім або пояснювальне слово, незрозумілі слова пояснюються і в ході читання, застарілі слова, пропускаються або замінюються іншими, зрозумілими, влучні слова та образні вирази діти мають засвоїти з тексту.

Діти *старших* груп мають знати зачини та кінцівки до казок, вставляти їх до нових казок, добирати слова, які римуються.

Структура заняття з використанням казки :

- Вступ.
- Розповідання казки. Унаочнення та пояснення окремих слів, виразів. Розглядання ілюстрацій.
- Коротка бесіда за змістом казки.
- Виведення морального правила. Прислів'я.

Робота з художнім твором проводиться в кількох напрямках:

- ознайомлення з дитячою книгою на занятті;
- бесіда про письменника, ознайомлення з портретом письменника, окремими виданнями його творів;
- виставки творів українських письменників у куточку книги;
- літературні ранки, вечори, зустрічі з дитячими письменниками.

Структура заняття з використанням літературних творів.

- Вступна бесіда морально-етичної спрямованості, пригадування прислів'їв, приказок.
- Читання оповідання (уточнення і пояснення слів). Розглядання ілюстрацій.

Повторне читання оповідання.

- Бесіда морально-етичного змісту.
- Ігрові ситуації, прислів'я, приказки. Виведення морального правила.

Після читання та розповідання художніх творів у всіх вікових групах проводять бесіди за змістом творів.

Види бесід:

бесіда як відтворення прочитаного;

- бесіда за запитанням автора твору;
- бесіда у зв'язку з прочитаним;
- бесіди морально-оцінювального змісту;
- бесіда, спрямована на з'ясування розуміння дітьми засобів художньої виразності твору;
- бесіди на розуміння дітьми жанрів твору.

Для активізації дітей на заняттях з художньої літератури використовують різноманітні прийоми, які органічно поєднуються з бесідою. Серед них — уявний діалог дітей з літературним героєм. Дитині пропонують звернутися з запитаннями до героя, продумати його відповідь на запитання, тобто дитина сама повинна була сформулювати запитання і дати відповідь на нього від імені героя.

Наведемо розроблене заняття.

Тема „ Іде коза рогатая ”

Мета заняття: вчити дітей виразно декламувати народну пісеньку напам'ять; стимулювати мовленнєву активність дітей; розвивати образну пам'ять, увагу, творче мислення; виховувати любов до художньої літератури.

Матеріал: іграшка – коза; малюнки діток кози – 10-15 шт.; малюнки до казок.

Хід заняття:

1.Ігровий момент – В гості до дітей приходять Коза.

Бесіда про козу:

- Хто це до нас прийшов?
- Що є в кози (вихователь показує на іграшці, а діти показують на собі)? (ріжки, оченята, ротик, ніжки і т.д.)
- Де живе коза? (Висновок: це домашня тварина)
- Які казки ми з вами читали про козу? („ Вовк та семеро козенят”, „Коза-дереза”).

Вихователь показує знайомі малюнки до казок. Коза вітається з дітьми, запитує який в них настрій та пропонує дітям разом вивчити веселу пісеньку про неї.

2.Основна частина.

- Коза співає пісеньку для дітей перший раз.
- Промовляння пісеньки з руховим супроводом за змістом тексту – разом з дітьми. – 2р.
- Вихователь пропонує бажаючим зобразити козу за текстом вірша та розповісти цікаву пісеньку. Індивідуальна робота дітей.

Фізкультхвилинка – Коза пропонує діткам трошки з нею пограти – знайти всіх її діток. Поки вона тут грала з дітками, її дітки – козенята десь сховались.

Гра „ Знайди діточок кози ”

Діти закривають очі, а вихователь тим часом „ховає” іграшки-козенят в ігровій кімнаті. Діти ходять по кімнаті та шукають козенят; коли знаходять віддають козі. Коза дякує дітям. Можна порахувати скільки сірих і скільки білих козенят знайшли діти та виявити, яких більше. Якщо дітей багато, то граємо підгрупами.

3.Закріплення матеріалу.

Можна запропонувати розфарбувати малюнки кози, пограти з нею після заняття, розглянути книжки про козу в книжковому куточку.

4. Підсумок заняття. Прощання з козою та козенятами.

В усіх вікових групах вихователь називає автора. Вимагати знання автора та його жанр слід тільки з другого кварталу середньої групи.

У старшому дошкільному віці легкі й доступні за змістом оповідання читають один раз, уточнюють, пояснюють слова і проводять бесіду. На кожному занятті слід вводити запитання на з'ясування засобів художньої виразності, композиційної структури та жанру художнього твору. На одному занятті можна поєднувати читання оповідання (чи розповідання казки) і читання вірша на одну тему для зіставлення різних художніх жанрів. Наприклад: Читання оповідання М.Носова «Гірка» та вірша П. Воронька «Гра в сніжки». У цій групі вводять поняття: зав'язка, кульмінація, розв'язка, логічні наголоси, паузи, жести, міміка. Проводять заняття з дитячою книжкою. Діти знаходять обкладинку, сторінки (за допомогою цифр), читають автора, назву книжки, окремі речення та підписи під малюнками. З прочитаним реченням ведеться робота над його інтонаційною виразністю.

Прийоми, які використовуються при аналізі твору: уявлюваний діалог дітей з літературним героєм, написання листа літературному герою, елементи драматизації, психологічний аналіз рис характеру та особистості героя, художній аналіз на пошук відповідних слів, фраз, речень, в яких передається ставлення автора до героя або казковість, гумор.

Літературна вікторина допомагає дітям пригадати знайомі твори, їх автора, назву, кінцівку. Вихователь виставляє ілюстрації до різних творів, діти впізнають їх героїв, пригадують автора, назву твору.

У старших групах дошкільних закладів доцільно провести два-три заняття-розглядання дитячої книжки одного письменника або кількох його видань. Для такого заняття потрібно мати шість - вісім примірників однієї книжки. Заняття проводиться з невеличкою групою дітей (до 12 чоловік). Діти сидять по двоє за столами. У куточку книги періодично влаштовують виставки дитячих книг. Вони можуть мати тематичний характер,

У старшому дошкільному віці проводять літературні ранки та вечори, присвячені творчості українських письменників один-два рази на квартал тривалістю 30-40 хв.

Літературні ранки та вечори будуються за такою структурою:

- вступне слово вихователя;
- розглядання портрета, книг;
- бесіди про твори, літературна вікторина;
- читання дітьми віршів, розповідання казок;
- участь дорослих (читання віршів, співання пісень за текстом письменника);
- ігри дітей, театралізація чи драматизація творів;
- інсценізація творів письменника.

Методика вивчення поетичних творів у дошкільному закладі

Сучасний підхід орієнтує вихователя на організацію індивідуальних форм навчання для заучування дітьми віршів, тому що у кожної дитини свої особливості пам'яті та емоційної сфери. Особливості сприймання дітьми поетичних творів і методику заучування віршів з дітьми дошкільного віку досліджували В.Бухвостова, Р.Жуковська, Н.Кирста, Л.Панкратова, Є.Тихеева, Є.Фльорина та ін.

У дошкільному закладі вірші читають дітям для сприймання на слух та роботи за їх змістом над виразністю мовлення, вивчають вірші напам'ять, драматизують, інсценують, розігрують їх зміст.

Мета використання поетичних творів: розвиток поетичного слуху, поглиблення естетичних почуттів дітей, розвивальна гра, здатність дошкільників розуміти гумор, мовленнєва робота, виконання творчих завдань, розігрування психологічних емоційно яскравих етюдів, добір ілюстрацій для малювання. З дітьми старшої групи один-два рази на рік проводять вечори поезії, на яких діти читають, драматизують і інсценують знайомі вірші. Художнє слово і передусім поезія – це один з найвпливовіших засобів виховання дітей. Художня література та усна народна творчість – це такі види мистецтва, які супроводжують людину з перших років його життя. І на цій першій сходинці, в дошкільному віці, коли закладається фундамент особистості, формується психіка, уявлення дитини про навколишнє, інтенсивно розвивається мовлення, значення літератури та фольклору, його малих жанрів важко переоцінити. Вони є найважливішими джерелами розвитку дитячого мовлення, могутній чинник виховання й освіти. Усвідомлення високого призначення витворів мистецтва слова для виховання підрастаючого покоління традиційно для вчених, педагогів, письменників усіх часів.

Художня література, зокрема поезія – це невід’ємна частина виховання, яка надає необмежені можливості для всебічного розвитку дитини. Вона є могутнім ефективним засобом розумового, морального та естетичного виховання дітей. В поетичних образах художня література відкриває та пояснює дитині життя суспільства та природи, світ відчуттів та взаємовідношень. Вона має великий вплив на розвиток психічних функцій, таких як мовлення, увага, мислення, пам’ять тощо. Художня література – це чарівний світ, у який будь-яка дитина входить із задоволенням.

Вірш – це найдоступніший, найцікавіший для дітей жанр літературної творчості. Гарний вірш – це та ж музика. Малюк, який ще не вміє розмовляти, із великим задоволенням допомагає матері читати вірш, хитаючи головою, плекаючи в долоні тощо. Почуття ритму, мелодійність, складність – основні якості віршів для дітей. Ритмічність віршованих строк сприяє швидкому їх запам’ятовуванню.

Знайомство людини з художньою літературою має починатись з перших років її життя, тому що дошкільне дитинство – це визначальний період розвитку особистості. Поетичні твори своєю образною мовою викликають у дітей почуття прекрасного, естетичну насолоду, бажання запам’ятати вірші, читати їх своїм близьким, поповнюють активний та пасивний словник різноманітними образними виразами.

Молодші дошкільники дуже сприйнятливі до художнього слова, вони швидко запам’ятовують вірші, але в процесі традиційного заучування віршів в дітей активно працює „нестійка” пам’ять. Все життя дитини проходить в різних видах діяльності, які перетинаються і взаємодіють. Кожен з них робить свій внесок у психічний, інтелектуальний, фізичний, мовленнєвий розвиток дитини. Ця складна система різних видів діяльності дає змогу дитині ширше пізнавати навколишнє, завжди знаходити щось нове стосовно того чи іншого явища, цікаво, весело проводити час, легко запам’ятовувати запропонований матеріал, тому так важливо включати різні види чуттєвої діяльності в процес заучування віршів. Тому пропонується при заучуванні віршів з молодшими дошкільниками включати якомога більше сенсорних аналізаторів: зоровий, слуховий, тактильний, рухливий. Включення цих аналізаторів допоможе дітям цього віку не тільки швидше запам’ятати віршик, а й створити стійкий образ з його змісту, тобто розвинути творчу образну пам’ять. Діти можуть супроводжувати текст вірша рухами (ритмічне „стукання” ногою, покачування ноги чи руки, пластичне зображення того, про що говориться в тексті, пальчикова гімнастика), розгляданням опорних малюнків до тексту, намагатись доторкнутись до зображення головного героя вірша чи будь-якими іншими діями з іграшкою (зайчика, ведмежатко, ляльку тощо). Рух, слово, картина і т.д. – все це разом активізує нервові закінчення в корі головного мозку, що допоможе дитині легко запам’ятати вірш та представити перед собою стійкий узагальнений образ.

Добираючи художні твори дітей, потрібно пам’ятати про принципи добору художніх творів. Опишемо їх.

1. Висока художня майстерність твору. Іноді вихователі читають дітям оповідання, яке вдалося знайти для розкриття теми заняття чи на актуальну тему. Такі «чергові» оповідання здебільшого мають невдалу форму, в’ялий сюжет, невиразних героїв, які залишають дітей байдужими і тут-таки забуваються.

2. Образність, жвавість мови твору, її відповідність літературним нормам. Добре, коли письменник використовує яскраві порівняння, метафори, фразеологічні звороти, які легко запам'ятовуються, пряму мову. Слід уникати творів, умові яких надто багато слів зі зменшувальними суфіксами, пестливих слів тощо.

3. Цікавий сюжет твору. Оповідання із захоплюючим сюжетом, з яскравою й гострою характеристикою героїв надзвичайно подобаються дітям. Такий сюжет мають українські народні казки. Тому дитина не хоче розставатися з героями казок, сюжет казки тримає її увесь час у напруженні. До творів, що відповідають означеній вимозі, належать оповідання М. Коцюбинського, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Франка тощо.

4. Простота й чіткість композиції. Дитячий твір повинен мати чітку композицію, конкретність у зображенні героїв, оточення, деталей, які допомагають дитині уявити не тільки образ героя, а й місце, де відбуваються події.

5. Доступність художнього твору дитині. Цей принцип узгоджується з принципом відповідності змісту художнього твору віковим особливостям дітей. Залежно від вікової групи, вихователь має добирати книги дитячих письменників, які адресовано дітям молодшого, середнього, старшого дошкільного віку. Дитячі видавництва мають чітко диференціювати, для якого вікового періоду видаються книжки. Недоцільно об'єднувати весь дошкільний вік, наприклад, «для дітей дошкільного віку», а ще гірше, коли книжку рекомендовано для двох суміжних вікових періодів — дошкільного й молодшого шкільного віку. Книжка буде корисною, якщо її зміст зрозумілий дитині. Водночас не слід забувати, що іноді інтереси дітей перевищують їхній віковий рівень, їм багато читають удома, тоді вихователь може читати складніші для сприймання оповідання.

6. Новизна й контрастність змісту. Є предмети, явища, життєві події, з якими можна ознайомлювати дітей лише через художню літературу (космос, деякі тварини, життя на Півночі, Півдні, в Африці, діяльність шахтарів, моряків, льотчиків, військові події, події з минулого життя країни тощо). Якщо події, явища, про які йдеться в оповіданні, перебувають поза межами реального світу дитини, вона їх ніколи не бачила, потрібно добирати ілюстровані дитячі книжки, які б розширяли поле безпосереднього сприймання дитини. Серед різних видів ілюстрацій дитячих книжок (лінійний, світлотіньовий, умовний рисунок) найкращим для сприйняття є світлотіньовий рисунок.

7. Конкретні педагогічні завдання, для вирішення яких добирається художній твір. Тематика художніх творів для дітей досить різноманітна. Тому вихователь повинен чітко визначити мету використання твору на занятті, час і місце (розділ), коли його слід читати. Наприклад, твори природничої тематики (про пори року, явища природи, птахів, тварин, комах тощо) читають на заняттях з розділу «Рідна природа», твори на соціально-побутову тематику (професії дорослих, транспорт, про рідну країну, свята тощо) — на заняттях ознайомлення з явищами довкілля. Казки, твори на морально-етичні та розважальні (гумористичні) теми слід використовувати на заняттях з художньої літератури.

Добрати вдало твір — це лише початок роботи з художнім твором. Вихователь повинен дотримуватись і відповідних принципів ознайомлення дітей з художніми творами:

1. Принцип емоційно-виразного читання художнього твору. Сутність виразного читання в його емоційній насиченості. Попередньо твір слід декілька разів прочитати, визначити характер інтонації, логічні паузи, логічний наголос, темп читання, тембр мовлення героїв та персонажів твору. Опанування мистецтвом художнього читання і розповідання є професійним обов'язком вихователя.

2. Усвідомлення й розуміння дітьми змісту художнього твору. Художній твір лише тоді може впливати на дитину позитивно, коли вона його добре зрозуміла, усвідомила хід подій, ідею чи мораль твору. Тому перед читанням твору потрібно подумати, які слова та фрази будуть важкими для розуміння дітей та як їх пояснити — перед читанням, під час читання чи після читання. Визначити запитання для

вступної бесіди, бесіди за змістом оповідання (пізнавального змісту), дібрати ілюстрації, що допоможуть дітям наочно уявити описані події.

3. Повторюваність читання. Невеликий за обсягом художній твір слід прочитати на занятті декілька разів. Коли твір за обсягом великий, можна обмежитися повторним читанням уривків, найбільш яскравих і значущих епізодів. Повторне читання одного й того самого твору слід здійснювати впродовж місяця, кварталу, року. Знайомий твір читають на інших заняттях, наприклад, у ході етичної бесіди, на заняттях з розвитку мовлення (переказування відомого твору). Уривки творів читають у процесі тематичних бесід чи літературних вікторин, на тематичних літературних вечорах та ранках. Знайомі твори діти можуть слухати в запису на платівках, магнітофоні, дивитися театральні вистави, діафільми, мультфільми, кінофільми.

4. Включення дітей в активну пізнавальну діяльність за змістом художнього твору. Реалізації цього принципу сприяють елементи драматизації та інсценізації на заняттях, ігри-драматизації, інсценування художніх творів, розігрування сюжетів віршів, забавлянок, пісень, театралізовані та сюжетно-рольові ігри за змістом художніх творів: малювання, аплікація за мотивами прослуханих творів з наступною розповіддю за своїми малюнками-ілюстраціями.

5. Взаємозв'язок пізнавальних, виховних і мовленнєвих завдань. Кожний твір впливає на дитину з трьох сторін: інформує про щось нове, дає їй нові знання; виховує розумово, морально, естетично; збагачує, уточнює та активізує словник дитини. Отже, всі ці три завдання вихователь повинен чітко визначити у програмному змісті заняття, на якому буде прочитано твір.

6. Тематичне читання творів. У практиці роботи дошкільних закладів використовують читання творів на одну тему впродовж певного періоду: на одному занятті, впродовж місяця, кварталу. Наприклад, до заняття з природи на тему «Весна», («Зима», «Осінь», «Літо») можна дібрати два-три невеличких оповідання, в яких йдеться про різні періоди весни. За змістом цих оповідань проводять порівняльну бесіду. Або до заняття з ознайомлення з довкіллям на тему: «Професії твоїх батьків» дітям читають два-три оповідання, вірші про професію дорослих, розглядають картини, ілюстрації. Твори цієї самої тематики читають дітям і на інших заняттях упродовж одного-двох місяців. Завершується читання цього циклу творів тематичною завершальною бесідою «Професія твоїх батьків». Підготовка до бесід з етики (про скромність, ввічливість, чесність, правдивість тощо) вимагає тематичного читання творів упродовж кварталу.

7. Оцінювання дітьми змісту художнього твору. Розуміння, усвідомлення тексту викликає в дитини емоційні переживання, співчуття, що є основою для формування адекватних оцінних суджень, моральних та етичних оцінок. Отже, врахування особливостей сприймання дітьми художніх творів, їх функціональної і змістової спрямованості, принципів відбору художніх творів та ознайомлення з ними дітей допоможе об'єктивно підійти до формування мінімальних і водночас достатніх знань, умінь і навичок в сфері художньо-мовленнєвої діяльності.

У зміст роботи з розвитку художньо-мовленнєвої діяльності з молодшими дошкільниками, а саме з розвитку образної пам'яті, входить не тільки процес заучування віршів, а й робота по розвитку образного мовлення, виразності мовлення.

Дошкільників знайомлять з різними жанрами літературного мистецтва, але нас цікавлять саме вірші. Дітей треба знайомити з їх яскравим образним мовленням, вводити їх у світ художніх образів, розвивати емоційне відношення до природних явищ, взаємовідношень людей тощо. Діти молодшого дошкільного віку здатні разом з вихователем сприймати композицію витвору мистецтва, розвиток сюжетної лінії, динаміку подій, взаємовідношення героїв тощо.

Образне мовлення є важливою складовою частиною мовлення в широкому розумінні цього слова. Під культурою мовлення мається на увазі дотримання норм літературної мови, вміння передавати свої думки, почуття, уявлення у відповідності до призначення і мети висловлювання змістовно, граматично правильно, точно й виразно.

Високий рівень мовленнєвої культури включає в себе наступні ознаки: багатство, точність й виразність. Багатство мовлення - це великий об'єм словника, розуміння і правильне використання в мовленні слів та словосполучень, використання різноманітних мовних засобів. Точність мовлення можна розглядати як оптимальне „слововживання”: це вибір таких слів, які найкращим чином передають зміст висловлювання, розкривають його тему і головну думку в логічній послідовності. Виразність мовлення – це відбір мовленнєвих засобів, які мають відповідати умовам і задачам спілкування.

На зв'язність викладення тексту також впливають і такі характеристики звукової культури мовлення, як сила голосу, чітка дикція, темп мовлення. Кожному вихователю треба це знати та правильно використовувати ці знання.

Наприклад, заняття

Тема «Пограємо з котиком і козликом»

Мета заняття: вивчити з дітьми віршик напам'ять; визвати в дітей радість від зустрічі з героями вірша; стимулювати мовленнєву активність дітей; розвивати образну пам'ять, увагу; виховувати любов до художньої літератури.

Матеріал: текст вірша В.Жуковського „Котик і козлик”, красиві нові іграшки котика і козлика.

Хід заняття:

1.Ігровий момент – В гості до дітей приходить іграшкові котик і козлик. Вони вітаються з дітьми, представляються дітям. Бесіда про тварин. Запитання вихователя:

- Діти, як ви гадаєте, звідки прийшов до нас котик? Де він живе? А козлик?

- Що є такого у козлика, чого немає в котика? (Якими частинами тіла схожі (відрізняються) котик і козлик? Що любить їсти козлик (і котик)?

- А як ви думаєте, навіщо вони до нас прийшли?

2.Основна частина.

- Читання віршика перший раз Котиком і Козликом.
- Читання вірша з руховим супроводом за змістом тексту – разом з дітьми. – 2-3р.
- Вихователь пропонує бажаним діткам вийти розказати віршик. Індивідуальна робота дітей.

3.Гра „Комплімент” . Вихователь пропонує діткам віддячити Васі та Петрику за візит та пограти з ними у гру. Кожна дитина має сказати тваринкам „ гарне, ласкаве» слово, похвалити їх.

4.Закріплення матеріалу. Підсумок заняття. Прощання з Котиком і Козликом.

Етичні бесіди проводяться у дошкільному закладі як самостійне заняття з дітьми старшого дошкільного віку та як прийом навчання після читання художнього твору морально- етичного змісту в усіх вікових групах. Вона складається із запитань і відповідей. За способом організації поділяються на: колективні, групові та індивідуальні.

Попередня підготовка: передбачити тематичне читання на певну моральну тему, як на заняттях, так і в повсякденному житті; підготувати вирізки з газет, оформлені в тематичні папки; підібрати чи скласти розповіді з прикладами позитивної і негативної поведінки, моральні задачі, загадки, прислів'я, вірші, художні картини, ілюстрації, діафільми. За 3-4 дні переглянути кінофільми та діафільми, обговорити їх. З групою дітей (за 7-10 днів) готують інсценівки

Мораль художнього твору найкраще засвоюється дітьми в етичних бесідах після їх читання. З старшими дошкільниками проводять бесіди про вчинки дітей, формують свідоме ставлення до виконання правил поведінки, зіставлення вчинків літературних героїв з поведінкою дітей.

Завдання етичних бесід :

- формування уявлень про чесність, правдивість, скромність, дисциплінованість, колективізм та інші моральні категорії;
- виховання адекватної взаємооцінки та самооцінки відповідно до загальних норм і правил поведінки;
- формування свідомого ставлення дітей до виконання правил поведінки;
- спонукання дітей до позитивних моральних вчинків.

Етичні бесіди поділяються за способом організації на колективні, групові та індивідуальні.

Структура етичної бесіди:

- початок бесіди (мета: викликати в дітей інтерес до певної морально-етичної категорії (читання вірша, уривка оповідання, побачене, пережите; розглядання ілюстрацій, картин, уривків фільму));
- основна частина (мета: роз'яснити конкретний зміст певної моралі, норми, правила поведінки; викликати емоційні переживання та відповідне ставлення; проаналізувати вчинки героїв та дітей, з'ясувати мотиви. Використовувати розповіді-загадки, моральні задачі);
- прикінцева частина (мета: закріплення морального правила (прислів'я, гра, тощо)).

Мораль художнього твору найкраще засвоюється дітьми в етичних бесідах після їх читання. З старшими дошкільниками проводять бесіди про вчинки дітей, формують свідоме ставлення до виконання правил поведінки, зіставлення вчинків літературних героїв з поведінкою дітей.

Основним зображувальним засобом ілюстрацій (малюнка) є лінія, штрих, тон, а основними видами малюнків є лінійний, світлотіньовий і умовний.

Діти *молодшого* дошкільного віку краще сприймають умовне зображення. Звертають увагу на основні форми, деталі залишаються поза їхньою увагою. Художники зображають лише основне, тому весь зміст книжок втілений в ілюстраціях (це «книжки- картинки»). Розглядають ілюстрації із зображенням тих предметів, які оточують їх, назви яких діти мало знають, чи погано вимовляють (іграшки, тварини, рослини, предмети побуту, одяг). ставлять запитання «що (хто) тут зображений?». Діти висловлюють вголос своє ставлення до зображеного. Тому слід підтримувати інтерес до ілюстрації окремими запитаннями, репліками, спрямовувати увагу дітей на головне, суттєве, прищеплювати навички правильного користування книжкою, виховувати спостережливість, увагу, посидючість, використовувати прийом немовби ставити дітей на місце ілюстрованих персонажів.

Діти *середнього і старшого* дошкільного віку вже більш підготовлені до сприймання світлотіньових малюнків, оскільки в них уже сформовані поняття про форму і колір. Лінійний малюнок краще сприймають діти старшого дошкільного віку. У цих малюнках їм доступне сприймання як об'єму, так і ритміки ліній. Дитина повинна впізнати в зображеному знайомі предмети.

Старшим дошкільникам рекомендується читати один і той самий художній твір, але з ілюстраціями різних художників, ознайомлювати дітей з творчістю цих художників. Книжкові ілюстрації можна показувати до заняття, в ході його та після заняття. Розгляду та бесіди за ілюстраціями можуть бути присвячені й спеціальні заняття. Вихователі старших груп мають в доступній формі ознайомлювати дітей з творчістю цих художників. Під час аналізу спрямовують на взаємовідносини людей, їхню працю, відпочинок, героїчні вчинки, спонукають дітей до узагальнення й передачі всього змісту ілюстрації.

З ілюстраціями можна проводити різні дидактичні ігри з метою закріплення знань дітей про зміст художніх творів.

Рекомендації до розгляду ілюстрації:

1. Є.Тихеева рекомендує розглядати ілюстрації найкраще після читання чи розповідання художнього твору.
2. О.Соловйова радить окремі ілюстрації розглядати під час читання, якщо їх можна побачити здалеку.
3. Ілюстрації розглядаються з одночасним їх показом, під час читання у книжках-картинках, де малюнок займає майже всю сторінку, а під малюнком є підпис.
4. Якщо малюнки дрібні, то після заняття дітям пропонують розглянути їх самостійно.
5. Якщо книжка складається з окремих оповідань чи віршів і кожен твір має ілюстрацію, читання можна супроводити показом ілюстрацій.
6. Книжки розглядаються завчасно, щоб діти з ними ознайомилися, розглянувши ілюстрації.
7. Після читання повторний розгляд ілюстрацій.
8. Показ ілюстрації послідує за словом, а не навпаки. Виняток - обкладинка книги.

Розуміння ілюстрації, як зазначає Г.Люблінська, вимагає:

- впізнавання окремих предметів, що складають «сюжетне ядро» всієї ілюстрації;
- виділення пози і місцезнаходження кожної фігури в загальному плані;
- встановлення зв'язків між основними предметами і насамперед просторових зв'язків;
- другорядного аналізу, тобто виділення деталей ілюстрації: освітлення, тло, вирази обличчя людей і т. ін., які доповнюють синтез і забезпечують усвідомлення всього сюжету.

У дошкільному закладі використовують різноманітний ілюстративний матеріал: книжкові ілюстрації, серії ілюстрацій картин художників, листівки, фотографії, альбоми, журнальні ілюстрації, плакати, малюнки, діафільми, діапозитиви тощо.

Народні казки, пісні, усну народну творчість ілюстрували художники: Ю.Васнецов, Е.Рацев, Є.Чарушин. Дієвими особами в їхніх ілюстраціях виступають звірі, тварини, птахи.

У дошкільних закладах часто використовують серії картин- ілюстрацій до казок. Прийоми показу ілюстрацій (серій картин) залежать від змісту і форм літературного твору. Якщо казку читають вперше, то під час бесіди за її змістом обов'язково ознайомлюють з ілюстраціями.

У *молодшій* групі вчать дітей уважно розглядати ілюстрації і впізнавати на них героїв казки.

У *середній* групі вчать розуміти сюжет, описувати ілюстрацію за запитаннями вихователя.

У *старшій* групі діти мають за допомогою ілюстрацій відтворити в пам'яті й описати події в тій послідовності, якій вони сприймали казку. Під час розглядання серії ілюстрацій до казки можна використати прийом складання колективної розповіді за змістом казки. Початок розповіді складає вихователь, а далі продовжують діти - за змістом серії ілюстрацій. У *старших* групах вихователі використовують різні види роботи з серіями ілюстрацій до казок: ознайомлення з *серією ілюстрацій* ще до початку заняття; придумування назв до кожного епізоду ілюстрації в ході заняття; пригадування і розповідання епізодів казки за ілюстраціями; переказ казки за серією ілюстрацій; проведення ігрових літературних вікторин («З якої я казки?» і т. ін.).

Для виховання любові до художнього слова, велику роль відіграє створення в куточку книги читацького середовища. Для цього в групі потрібно організувати: читацький куток з тематичними підборами, виставками книжок, журнали, набори листівок-ілюстрацій до оповідань, казок; репродукції та серії ілюстрацій до казок, зібрання творів українських і зарубіжних дитячих письменників; хрестоматійні збірки для дошкільних закладів, тематичні збірки дитячих творів, набори портретів дитячих письменників та ілюстрацій до художніх творів; презентації власних книжок; підбір мультфільмів, фільмів та ігор про книги та за сюжетами літературних творів; розробити програму індивідуальних занять у вільний час „Книжкові тасмниці”, що передбачає знайомство із різними типами книжок; знайомство зі старовинними, подарунковими виданнями; знайомство із книжками рідного краю; проведення екскурсії до бібліотеки; екскурсії до типографії; створити книжки-малютки.

У куточку книги можна реалізувати груповий проект зі створення енциклопедії знань про тваринний світ та проект зі створення книжки, якої ще не було; започаткувати традиції святкування Дня книги, акції зі спасіння книжок „Книжки плачуть”; щорічної виставки „Найбільш незвичайна книга”. Особливе значення у вихованні цінності до книги відіграють щоденні ритуали, такі як: щоденна казкотерапія за 10 хвилин до обіду, проговорення чистомовок перед ранковою зарядкою, раз на тиждень слухання аудіокниг тощо. Також може бути проведена ревізія книжок та акція зі спасіння книжок „Книжки плачуть”. Діти ознайомлюються зі способами ремонту і збереження книг: підклеювання, обгортання, створення закладок.

Можна створити кодекс правил, що стосується і життя дітей, і співробітників, наприклад: дарувати щороку 1 вересня в групу нову книгу, щорічний звіт про роботу писати в казковій формі, співробітникам на день народження дарувати книги тощо. Про велике значення книги можна вивчити з дітьми вірш, який так і називається «Книжка». В ньому діти також засвоять і узагальнюючі слова.

Книги для дітей мають знаходитись у куточку книги. До них дитина в будь-який час може підійти і взяти для самостійного розглядання книг, журналів, ілюстрацій; для організованої роботи з книгою вихователя і дітей, місце для «лікування» книг, а також для виготовлення альбомів, влаштування тематичних виставок; для сюжетно-рольової гри «Бібліотека».

Куточок книги влаштовують у затишному, добре освітленому місці групової кімнати, у кожній віковій групі:

У *молодшій* групі виставляються 3-4 примірники добре ілюстрованих книжок. Для зацікавлення дітей підбирають книжки із різною текстурою (оксамитові, бавовняні, атласні, вовняні, шкіряні, штучне хутро). Цікавими будуть для дітей і книжки шнуровки. Не менш цікавою буде книжка-театр. Поєднання планшету та книжки ми бачимо в інтерактивних книжках, де можна роздмухати полум'я в каміні чи натрусити снігу, побачити себе у дзеркалі злого троя, відшукати загублені на сторінках предмети абощо. Книжка-комп'ютер також буде цікавою для молодших дошкільників.

На полиці можуть бути 2-3 назви знайомих дітям книжок, книжки-ширмочки чи набір предметних картинок. У присутності дітей вихователь розставляє книжки на полицках, ремонтує їх, показує дітям, як гортати сторінки, розглядає з ними ілюстрації, запитує, хто або що намальовано, стежить, щоб діти брали книжки чистими руками.

У *середній* групі - 3-4 назви знайомих книжок (по 2 примірники), альбом з ілюстраціями до них, набори предметних картинок; заохочує дітей підтримувати порядок у куточку, привчає їх берегти книжки, разом з дітьми виготовляє альбом з картинками. Організовується творча діяльність дітей, а саме: створення власної книжки-іграшки. Для цього з дітьми додатково розглянути та запропонувати створення таких типів книжок: книга-свиток, книга-записник, книга-гармошка, книга-тунель, книга з тримірними ілюстраціями, книга-коробка, книга-листівок тощо.

У *старшій* групі в куточку книги виставляється 4-5 книжки. Крім знайомих, можна виставити ілюстровані книжки, які вихователь планує прочитати дітям на найближчому занятті. Дітям дають доручення перевірити порядок у куточку книги (перед прогулянкою або в кінці дня), знайти потрібну книгу тощо. Діти разом з вихователем виготовляють альбом з ілюстраціями на теми: «Професії наших батьків», «Моя Батьківщина» і т. ін.. У старшій групі започатковується чергування дітей у куточку книги. Чергові видають книжки із шафи, ремонтують їх, стежать за порядком. Бажано провести екскурсію до бібліотеки. У цій групі влаштовують виставки книжок на тему «Наші улюблені книжки і картинки», а також виставки, присвячені творчості окремих письменників (Н.Забіли, Т.Винник, Т.Шевченка, Лесі Українки та ін.). На тему виставки влаштовують літературно-музичні ранки присвячені Т.Шевченкові, сучасному дитячому письменнику, прикрашають його портрет, діти читають вірші, співають пісні. Окремі віршовані тексти читають для дітей дорослі. Діти можуть інсценувати літературні твори; можна показати відеофільм на відповідну тему. Літературні ранки влаштовують 2-3 рази на рік по якійсь темі («Зима», «Весна», «Усна народна творчість»).

На сьогоднішній час увага дітей з раннього віку прикута до відеотехніки. Для мотивації роботи з книжкою, можна ознайомити з книжкою-комп'ютером, тобто акцентувати увагу на зовнішньому вигляді книги.

та почуття гумору в дошкільнят

Творчі мовленнєві завдання входять до змісту різних видів літературних занять. Вихователь, пропонує скласти казку за віршем або оповіданням, за опорними словами тощо. Чудовим стимулювальним чинником для творчої розповіді є використання невеличких римованих історій, в них багато недомовленого, що дитині хотілося б домислити. Творча розповідь за мотивами знайомих казок, оповідань, дитина виявляє бажання «пограти» з героями улюбленого твору на вербальному рівні; складання історій. Мовленнєвотворча діяльність може доповнюватися малюванням на тему твору чи режисерською або рольовою грою з іграшками.

Не можна нав'язувати дитині своє бачення, а бути в позиції мовленнєвого тла, на якому буде розгортатися мовленнєва активність дитини. Ефективні прийоми — підказки, спонукання, доповнення, спільне мовлення.

Діти старшого дошкільного віку спроможні за допомогою простих комедійних мовленнєвих засобів передавати морально-пізнавальний зміст художніх творів (картин, оповідань, казок) та реальних життєвих ситуацій, свідками або учасниками яких їм довелося бути. Важливо застосовувати в роботі з дошкільниками різноманітні твори сміхової літератури — жарти, анекдоти, надокучливі казки, жартівливі казки, вірші-жарти, образні прислів'я та приказки. Спочатку вихователь допомагає дітям зрозуміти смішне, показує на власному прикладі, як можна реагувати на смішне. Поступово педагог підводить дітей до свідомого елементарного використання засобів створення смішного, заохочує пожартувати, вчить застосовувати жарт у складних ситуаціях буття як один з найоптимальніших способів реагування на проблему. Малі жанри сміхової культури народу доречно застосовуються не тільки на заняттях, а в різних буденних ситуаціях.

Вчити дітей співвідносити власні дії та бажання із діями оточуючих; бути вдячними; на формування розуміння того, що об'єктами сміху стають не літературні герої чи герої мультфільму, не люди, не діти, а негативні риси характеру, недолугі вчинки, недотепні дії, а також на стимулювання інтересу до гумористичної діяльності, формування навички вживання гумору у повсякденні, розуміння образного змісту художніх творів, емоційного відгуку на них.

Пропонується дітям вправа „Мовленнєві нісенітниця”, гра-вправа „Багатоніжка”, гра „Рахуємо до десяти” – та перегляд мультфільмів і завдання до них.

Перегляд мультфільму „Як їжак шубку міняв”

Мета: дати дітям зрозуміти, що об'єктами сміху стають не літературні герої чи герої мультфільму, не люди, не діти, а негативні риси характеру, недолугі вчинки, недотепні дії.

Матеріал: мультимедійна апаратура, диск з мультфільмом.

Хід перегляду: прикладом комізму ситуацій слугують халепи, в які втрапляє герой мультфільму „Как їжик шубку менял”, при цьому „корінь зла” криється у небажанні Їжачка приймати себе таким, яким він є, та заздрість. Врешті-решт Їжачок зробив розумний висновок. Робить його й герой вірша Тамари Логачової „Шишка”, з яким варто провести паралель.

Вихователь наголошує на тому, що об'єктами сміху стають не літературні герої чи герої мультфільму, не люди, не діти, а негативні риси характеру, недолугі вчинки, недотепні дії. Вихователь звертається до дітей: „Що ви можете сказати про поведінку Їжачка? Як ви можете оцінити його бажання змінити шубку? Яка, на ваш погляд, шубка підходить Їжачку найбільше? Яку ж шубку він обрав врешті решт?”. Отже, не варто ображатися чи ображати, краще – робити висновки і змінювати ситуацію.

Гра-вправа „Багатоніжка”

Мета: розминка, гуртування колективу, тренування впевненої поведінки при необхідності, координувати власні дії з діями інших.

Хід гри-вправи: Вихователь звертається до дітей: „Чи бачили ви колись багатоніжку? Чи звернули ви увагу, що незважаючи на те, що ніг в неї багато – всі вони діють лагоджено та дружньо? Одже зараз я пропоную вам спробувати утворити велику багатоніжку та перевірити наскільки злагоджено та дружньо вмієте діяти ви”.

Учасники діляться на 2-3 команди та шикуються у колони. Кожен з них згинає ліву ногу й береться обома руками за зігнуту ногу учасника, який стоїть попереду. За командою ведучого колони у такому положенні починають пересуватися, між ними влаштовується змагання на швидкість пересування. Після завершення гри учасники обмінюються враженнями від неї, дітьми також пропонуються свої варіанти швидкого досягнення перемоги.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Прислів'я і приказки використовують:

- а) у середній групі;
- б) у старшій групі;
- в) у всіх вікових групах.

2. Етичні бесіди як самостійне заняття проводяться з дітьми:

- а) старшої групи;
- б) молодшої групи;
- в) середньої групи;

3. Описові загадки використовують:

- а) у середній групі;
- б) у старшій групі;
- в) у молодшій групі.

4. Фольклор бере витоки з:

- а) поезії;
- б) художніх творів;
- в) народних традицій.

5. Загадки загадують дітям:

- а) у дошкільних групах;
- б) у всіх вікових групах;
- в) у старшій групі.

6. Загадки на порівняння використовують:

- а) у середній групі;
- б) у старшій групі;

в) у всіх вікових групах.

7. Когнітивну базу творчої діяльності дитини закладає:

а) дитяча творчість;

б) логічне мислення;

в) елементарний художній аналіз твору.

8. У якій групі забавлянки проводять переважно індивідуально:

а) у ранньому віці;

б) у молодшій групі;

в) у середній групі.

9. Загадки на заперечення використовують:

а) у середній групі;

б) у старшій групі;

в) у всіх вікових групах.

10. Фольклору властива:

а) змінність;

б) традиційність;

в) довільність.

11. Для розвитку відповідного темпу мовлення використовують:

а) чистомовки;

б) скоромовки;

в) колискові.

12. Книжкові ілюстрації можна показувати:

а) до заняття;

б) під час заняття;

в) не можна показувати.

13. Загадки на зіставлення використовують:

- а) у середній групі;
- б) у старшій групі;
- в) у всіх вікових групах.

14. Колискові поділяються на:

- а) дві групи;
- б) три групи;
- в) багато груп.

15. Заняття на яких поєднують різні жанри фольклору планують:

- а) один раз на місяць;
- б) один-два рази на квартал;
- в) один раз на тиждень.

16. Чарівні та соціально-побутові казки доступні дітям:

- а) середньої групи;
- б) старшої групи;
- в) всіх вікових груп.

17. У якій групі забавлянки проводять з 2-3 дітьми:

- а) у ранньому віці;
- б) у молодшій групі;
- в) у середній групі.

18. Казки «звіриного епосу» доступні дітям:

- а) раннього віку;
- б) середнього віку;
- в) старшого віку.

19. Робота з серіями ілюстрацій проводиться з дітьми:

- а) старшої групи;
- б) молодшої групи;
- в) середньої групи;

20. Куточок книги влаштовують у:

- а) старшій групі;
- б) всіх групах;
- в) середній групі;

21. Літературні ранки проводять:

- а) один-два рази на квартал;
- б) один-два рази на рік;
- в) один-два рази на місяць.

22. Тривалість літературних ранків:

- а) 30-40 хвилин;
- б) 50-60 хвилин;
- в) 20-30 хвилин

23. Заняття на яких поєднують різні жанри фольклору планують:

- а) один раз на місяць;
- б) один-два рази на квартал;
- в) один раз на тиждень.

Завдання для самостійної роботи

Форми організації художньо-мовленнєвої діяльності.

Визначте тип кожного заняття з художньо-мовленнєвої діяльності (фронтальне, групове, індивідуальне, індивідуально-групове)

Класифікація занять з художньо-мовленнєвої діяльності

№	Вид	Тип
	п\п	
1.	Читання і розповідання казок	
	Читання оповідань морально-етичної та гумористичної спрямованості	
2.		
23.	Заучування віршів	
3.		
4.	Розігрування забавлянок, утішок, пісень	
.		
5.	Ігри-драматизації	
6.	Етичні бесіди	
7.	Показ різних видів театрів:	
8.	Показ діафільмів	
9.	Перегляд телепередач	
10.	Театралізовані ігри	
11.	Ігри за сюжетами художніх творів	
12.	Інсценування художніх творів	
13.	Прослуховування платівок	

Методика ознайомлення дітей з малими фольклорними жанрами, казкою

Методичні особливості роботи з малими фольклорними жанрами

Вид малого
фольклорного
жанру

Мета
застосування

Вікова
група

Застосування у
режимних моментах

**Прислів'я і
приказки**

Загадки

Скоромовки

Забавлянки

Види занять із казкою

Орієнтовна структура заняття під час роботи із казкою

- 1.**
- 2.**
- 3.**
- 4.**

Зміст роботи із казкою за віковими групами

**2-
й рік життя**

3-й рік життя

4-й рік життя

5-й рік життя

**6-
й рік життя**

Методика читання дітям художніх та поетичних творів

Напрями роботи з художнім твором

Орієнтовна структура заняття

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Використання прийомів роботи з художнім текстом у різних вікових групах

Прийом	Вікові групи
Написання листа літературному герою	
Елементи драматизації	
Малювання образу позитивного та негативного героїв	
Психологічний аналіз рис характеру та особистості героя	
Художній аналіз тексту	

Орієнтовна структура літературного ранку

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

Прийоми художнього аналізу віршованого тексту

-
-
-
-

Прочитайте, підкресліть однією лінією форми організації дітей під час роботи над віршем, двома – особливості планування такої роботи, хвилястою лінією – прийоми роботи над текстом

Заучування віршів плануються вихователем як індивідуальні заняття (до трьох дітей однакового рівня розвитку) один раз на тиждень у ранкові години, на прогулянці чи у другу половину дня. Вихователь читає вірш (один або два рази) і пропонує дитині повторити. Використовують прийоми спільного читання, підказування слова, закінчення рядка вірша дітьми і т. ін. Діти обов'язково мають знати автора, поета, і назву вірша.

Методика проведення бесід на морально-етичні теми, робота з художніми ілюстраціями та в куточку книги

Мета етичної бесіди — систематичне роз'яснення дітям норм і правил моралі, допомога в усвідомленні ними морального досвіду, формування громадської думки, розвиток критики і самокритики в дитячому колективі.

Види етичних бесід

Структура етичної бесіди

- 1.**
- 2.**
- 3.**

Методика роботи з художніми ілюстраціями

Зображувальні засоби

Види малюнків

Види ілюстративного матеріалу

-
-
-
-
-
-
-
-

Методичні особливості роботи з ілюстраціями у різних вікових групах

Вікова група
Молодша

Методика

Середня

Старша

Різновиди книг у дитячому кутку книги

Методичні особливості роботи з книгою у різних вікових групах

Вікова група
Молодша

Методика

Середня

Старша

Розвиток словесної творчості на літературних заняттях та формування почуття гумору в дошкільнят

Творчі завдання під час роботи із літературними творами сприяють:

-
-
-

Оптимальна форма організації занять

Прийоми стимулювання мовленнєвої творчості

Твори сміхової літератури

Етапи формування почуття гумору в дітей

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити не менш 2-3 лексико-граматичних вправ для роботи над текстом української народної казки (на вибір).
2. Продумати варіанти включення образотворчих занять, музично-ритмічних вправ у заняття з художнього аналізу поетичних творів (не менш 2-3).
3. Скласти конспект комплексного заняття для різних вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базова

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
2. Богуш, А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : Реком. МОН молодьспорт України / А. Богуш, Н. Луцан. – Навч. посібн.. вид. друге, доповнене. – К. : Видавничий дім "Слово", 2012. – 304 с.
3. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : Реком МОН молодьспорт України / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – Підручн. друге вид., доповнене. – К : Видавничий дім "Слово", 2011. – 704 с.
4. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навчальний посібник для студ. ВНЗ / Упор. Богуш А.М. Частина I та II. – К : Видавничий дім "Слово", 2005. – 720 с.

Допоміжна

5. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А. М. Богуш. – К. : Видавництво МЦФЕР, 2012. – 26 с.
6. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку /А. М. Богуш. - К.,1997.
7. Бойко Г. Вірші-веселинки / Г. Бойко. - Д., 1998.
8. Веселі пригоди. Оповідання, казки, вірші, байки, приповідки, прислів'я, приказки, скоромовки / упорядник І. Маценко. - К., 1986.
9. Веселі вірші: Вірші, пісеньки, забавлянки, байки, небилиці, прозивалки, мирилки / упоряд. О. Є.Шевченко і Т.Г.Качалова. - К., 2003.
10. Веселі історії / упоряд. О. Є.Шевченко і Т. Г. Качалова. - К., 2003.
11. Гавриш Н. Літературна студія: «Влучне слово – у розмову» / Н. Гавриш // Джміль. – 2012. – №2. – С. 2-5.
12. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення. – Донецьк: Лебідь, 1999. – 170 с.
13. Гавриш Н. Інтеграція - питання не тактики, а стратегії / Н. Гавриш // Дошкільна педагогіка. - 2005. - №4. - С. 8-10.
14. Гавриш Н.В.Технологія «Художнє слово і дитяче мовлення». Методичний посібник, 2012. — 11 с.
15. Гавриш Н., Курінна С. Гумор виховує, навчає / Н. Гавриш, С. Курінна // Дошкільне виховання. - 1999. - №10.
16. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: Навч.-метод, посіб. / Н. Гавриш. - К.: Видавничий дім «Шкільний світ», 2006.
17. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення / Н. Гавриш - К.: «Редакції загальнопедагогічних газет», 2005.
18. Гавриш Н. Художньому слову - гідне місце в освітньому процесі / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. - 2006. - №3.
19. Гавриш Н. Як ми виховуємо творчу особистість / Н. Гавриш // Дошкільне виховання, Палітра педагога. - 2000. - №3-4.

20. Гавриш Н.В. Словесна творчість як чинник особистісно орієнтованого виховання / Н.В. Гавриш // Гуманістично-спрямований виховний процес і становлення особистості. Збірник наукових праць. - К., 2001. - Книга II.
21. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору: навчальний посібник / А. Богущ, І. Попова. К : Видавничий дім "Слово", 2014. – 200 с.
22. Фольклор для наймолодших. Заняття вихователя і логопеда / Упор. Вороніна Т. – К. : Шкільний світ, 2005. – 128 с.

Навчально-методичне видання

**МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Методичні рекомендації до вивчення розділу з навчальної дисципліни «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах»

для студентів освітнього ступеню «бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Тираж 10пр.

Свдоцтво про внесення субєкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів
видавничої продукції ДК №4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26